

ЕКОНОМІЧНИЙ ТИП ЛЮДИНИ ЗА С. М. БУЛГАКОВИМ

Актуальність дослідження постає в необхідності вивчення даної теми, а також відповідно в потребі її аналізу в сучасних умовах. Над опрацюванням дослідження про економічні типи людини та підходи до розуміння її сутності брали участь як іноземні вчені, такі як Северин Боецій, Х. Субірі, Л. Ентральго, Ж. Маритена, Жильсона, Муру, так і російські вчені, серед яких Сергій Миколайович Булгаков. Філософія відомого всім публіциста у свою чергу формувалась під впливом вчень В. Зомбарата, Р. Штамплера та М. Вебера[4]. Критика західної ринкової економіки Сергія Миколайовича Булгакова, яка бере початок ще з ХХ століття, залишається актуальною і на сьогоднішній день. Беручи до уваги те, що людина є важливим суб'єктом в економічній системі суспільства, а також відіграє важливу роль носія виробничих і суспільних відносин, можна стверджувати, що дана тема все ще залишається важливою для нашого часу[5]. Підхід до економічного життя з боку філософії передбачає вивчення закономірностей співіснування людини і природи, а також зв'язок особистостей в ході трудової діяльності. Саме з цього можна зробити висновок, що філософія економіки, як галузь філософського знання сьогодні набуває важливого, особливого, фундаментального значення в контексті соціальних змін. Ще одним фактором актуальності дослідження даної теми є те, що роль людини була і залишається ключовою в розвитку економіки.

Мета. Проаналізувати економічний тип людини, визначений С. М. Булгаковим та розглянути філософію натурального господарства, визначити релігійну точку зору видатного філософа про економічну та господарюючу людину. А також дослідити центральні моменти економічних поглядів С. М. Булгакова.

Вклад матеріалу. Сергій Миколайович Булгаков - видатний російський релігійний філософ, економіст, публіцист та громадський діяч. Доволі великий вклад чоловік зробив саме у філософію економіки.

Сергій Миколайович Булгаков написав свій знаменитий твір «Філософія господарства. Світ як господарство», який, по суті, став однією з найвідоміших праць в галузі філософії економіки. Основна мета роботи «Філософія господарства» (захищеної в 1912 р як докторська дисертація з політичної економії) – осмислення місця господарства в загальній картині створеного Богом Всесвіту [1]. В ньому автор торкається таких важливих тем, як економічні та політичні питання, культура, історія, а також християнство і богослов'я. Російський вчений бере участь в розробці нового бачення економічних взаємовідносин між людиною і планетою. В творі «Філософія господарства» чи не вперше в історії економічної думки можна віднайти розуміння господарчого взаємозв'язку людства з планетою Земля. Сутність господарства видатний діяч розглядає в найширшому плані ствердження життя. Для нього господарство - це боротьба людства зі стихійними силами природи з метою захисту і розширення життя, підкоренням природи, а згодом перетворенням її в потенційно людський організм. З цього можна зробити висновок, що для С. М. Булгакова метою господарчої діяльності стає так зване «олоднення природи», тобто, підкорення її людиною [6]. Російський публіцист також посилається на Біблію і підкреслює, що відповідно до Святого Письма людина призначена саме для праці та панування над природою. Тобто, в межах філософії господарства людина виступає як активне, діяльне, перетворювальне начало.

С. Булгаков зазначає, що господарство – найчутливіше до процесу життя. Адже економічні потреби, задоволення яких пов'язане з працею, відомі людству з давніх часів його історичного існування і є найбільшою необхідністю. Одним з центральних моментів економічних поглядів російського вченого виступає його тезис про те, що праця- внутрішній суперечливий процес, який об'єднує в собі свободу і необхідність. Для того, щоб вижити людина повинна працювати, одночасно в процесі праці виконуючи велику місію: підпорядковуючи собі природу, вона доводить, що дійсно є образом Божим. У «Філософії господарства» публіцист дає пояснення економічної діяльності, яка є пов'язаною з релігією, що виступає саме як світогляд, а не просто фактор, що впливає на економічне життя. Філософ також додає, що «релігія – яка б вона не була – за самою своєю ідеєю пронизує все діяльне життя свідомої людини. Всі моральні цілі, які вона собі ставить, повинні бути разом з тим і постулатами її релігії» [1]. Булгаков не допускає розмежування духовного і матеріального. Матеріальні потреби, на його думку, виступають віддзеркаленням духовного і культурного рівня індивіда [5]. Таким чином російський філософ вважав, що економіка є «культурна», а господарська діяльність невід'ємна від духовного життя людини, саме тому народне господарство вимагає духовного здоров'я народу [1]. Господарство перетворюється для чоловіка в цілу метафізику буття через те, що вчений сприймає весь світ як господарство, Бога в цьому світі - як Господаря, а людину на планеті Земля - як управляючого цього Господаря, призначення якого – праця на цій землі. Саме ж поняття «господарство» мислитель розкладає на «Господь» і «дар» [6]. «В роботі духовній і полягає мета людського життя, і для цієї мети все інше повинно розглядатися тільки як засіб», - додає також мислитель. С. М. Булгаков зазначає, що в Євангелії забороняється не господарський розрахунок, без наявності якого власне неможлива сама господарська діяльність, а жадібність та нещадність, а також господарське осліплення. Завдяки цим факторам, на думку мислителя, і завмирає в людині її духовне життя. Саме тому, Булгаков вважає, що господарська діяльність, як форма роботи, а також прояв людського духу, не лише не засуджується християнством, але натомість, принципове нехтування господарською частиною життя являється масштабним недоліком багатьох представників теперішнього християнства [2].

Якщо вести мову про розуміння поведінки «економічної людини» на ринку, то можна стверджувати, що визначається вона не тільки мотиваційним діапазоном діяльності, а й моральними цінностями. Не один філософ працював над цим питанням, але повертаючись до думки С. Булгакова можемо сказати, що «економічна людина» - це господарський діяч, який характеризується християнською вірою, бачить у праці дещо більше, ніж просто засоби існування, тож розумно діє над природою, зберігаючи її при цьому наступним поколінням [4]. Також публіцист дослухається до Сміттанського типу і додає, що «економічна людина» - це та, яка не їсть, не п'є, а підраховує інтереси, прагне до великої вигоди, але при цьому розраховує на мінімальні витрати.

Висновки. С. М. Булгакову вдалося розглянути світоглядні засади економічного знання. Мислитель зумів сформулювати та дати влучний аналіз неперервному зв'язку матеріальної та духовної сторін особистості. Це дало поштовх до доведення факту про те, що моральний аспект значною мірою впливає на господарську поведінку людини. Далі можна зробити висновок, що економічна свідомість людини ґрунтувалася на категорії християнського віровчення. Такі доведення С. М. Булгакова дозволили йому також розкрити соціально-економічні та світоглядні аспекти господарського розвитку і необхідність моральних орієнтирів в господарських процесах. Філософ також попрацював над визначенням того, чого потребує наука про господарство. Без вкладу російського мислителя і публіциста у філософію економіки сучасне економічне життя і теорія були б у багатьох відношеннях нездатні до отримання уявлень про «економічне» або «практичне», а отже і отримати цілісне уявлення про людину в сучасних умовах, які представляють нову реальність було б доволі складно [1].

Література

1. Базилевич В. «Філософія господарства» С. М. Булгакова: Некласичний погляд на економічну діяльність // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. 2011. № 131. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKNU_Ekon_2011_131_3
2. Приятельчук А. О. «Структура філософії економіки» // Гуманітарний вісник ЗДА 2012. №48. [Електронний ресурс]. Режим доступу: www.zgia.zp.ua/gazeta/VISNIK_48_70.pdf
3. Савицька Н. Л. «Людина в теоріях господарства: становлення всезагального суб'єкта» // Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого. 2012. №2(9). [Електронний ресурс]. Режим доступу: econtlaw.nlu.edu.ua/wp-content/uploads/2016/01/2-20-29.pdf
4. Світгаресва О. Г. Феномен «економічної людини»: підходи до розуміння сутності // Гуманітарний вісник. 2007. Випуск 31. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpqvzdia_2007_31_10
5. Улих К. «Экономический человек» глазами С. Булгакова. 1996. [Електронний ресурс]. Режим доступу: ecsosman.hse.ru/data/374/724/1216/vtoraya_Ulih.pdf
6. Шевчук О. Б. Інформатизаційно-глобалістичні аспекти «Філософії господарства» С. М. Булгакова. 2003. [Електронний ресурс]. Режим доступу: eip.org.ua/docs/EP_03_2_55_uk.pdf
7. Шумка М. Л. Феномен сучасного підприємця / Українська наука: минуле, сучасне, майбутнє. Щорічник. – Тернопіль: Збруч, 2002. – С. 51-57.
8. Гончарук Т. В., Шумка М. Л. Портретна характеристика сучасного підприємця. / Матеріали Міжнародних філософсько-економічних читань 10-11 червня 2008 року, Львів. – С. 282-290.
9. Шумка М. Л. Етичні принципи державного управління доби Нового часу та Просвітництва / Матеріали науково-практичного семінару 18-19 листопада 2010 року, Тернопіль. – С. 207-210.
10. Шумка М. Л. Етична культура управління: історико-філософський аналіз. / Світоглядні та соціокультурні засади формування модерної нації. – Тернопіль: Економічна думка, 2012. – С. 11-118.
11. Гончарук-Чолач Т.В., Джугла Н.В. Політична соціологія: навчальний посібник / За ред. Гончарук-Чолач Т.В. Тернопіль: Видавничо-поліграфічний центр «Економічна думка ТНЕУ», 2018. 250 с.